

HYSCH!

- FÖRSKOLLÄRARENS ATTITYDER OCH TANKAR OM BARNNS SEXUELLA INTEGRITET

Grundnivå
Pedagogiskt arbete

Amanda Dahl
Sofia Evertsson

2016-FÖRSK-K167

HÖGSKOLAN I BORÅS

Program: Förskolläraryt utbildning 210hp

Svensk titel: Hysch! – Förskollärares attityder och tankar om barns sexuella integritet

Engelsk titel: Hush! – Preschool teachers attitudes and thoughts around children's sexual integrity

Utgivningsår: 2017

Författare: Amanda Dahl och Sofia Evertsson

Handledare: Christer Wede

Examinator: Susanne Klaar

Nyckelord: Barn, förskola, förskollärare, attityder, integritet, bemötande, sexualitet.

Sammanfattning

I den här studien behandlas barns sexuella integritet. Den aktuella forskningen inom området är begränsad. Studien synliggör hur förskollärares attityder till barns sexualitet och hur de beskriver att de lär barn integritet. Det är ett område som påverkas av samhälleliga normer och attityder vilket bidrar till att det är ett tabuämne. Barns sexualitet är ett känsligt ämne som är enklare att undvika än att arbeta med, vilket gör det till en problematik i förskolan. I den här studien undersöks hur förskollärare talar om arbetet med integritet samt deras attityder till barns sexualitet.

Syfte

I den här studien fördjupar vi oss i barns sexualitet och barns rätt till integritet. Studien fokuserar på hur och om dessa frågor behandlas i förskolan. Syftet med studien är att undersöka hur förskollärare talar om barns sexuella integritet i ett pedagogiskt sammanhang.

Metod

I studien har en kvalitativ metod använts för att besvara syftet. Tio förskollärare med olika lång yrkeserfarenhet har intervjuats för att ta reda på hur de förhåller sig till och arbetar med barns sexualitet och integritet.

Resultat

I studien framkom att förskollärarna har olika attityder till barns sexualitet. Många är medvetna om att barn har en sexualitet och att det är en naturlig del i deras utveckling. Men de upplever en osäkerhet i hur de ska bemöta barns sexuella beteende och det finns en rädsla för att agera felaktigt, vilket skapar en tabukänsla till ämnet. Osäkerheten grundar sig oftast i samhällets normer och egna värderingar. Resultatet visar att det är ett ämne som förskollärarna undviker att samtala om tillsammans med kollegor och barn. Förskollärarna är medvetna om att sexuella övergrepp mot barn förekommer men inte i vilken utsträckning. De har samtidigt svårt att se förskolans roll i problematiken och hur de kan och bör arbeta förebyggande. Det finns en vilja att lära barn integritet men majoriteten av förskollärarna upplever att de saknar kompetens om hur de kan gå tillväga. Förskollärarna i studien associerar främst barns integritet till toalettsituationer samtidigt som förskolans rutiner delvis förhindrar att barn får rätt till integritet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	1
Syfte.....	2
Frågeställningar.....	2
Begreppsdefinitioner.....	2
Bakgrund.....	3
Barns sexualitet i ett historiskt perspektiv	3
Tabu och skam	3
Barns sexualitet.....	4
Förskollärares bemötande och attityder.....	5
Ansvar för barns integritet	5
Barns integritet	6
Sexuella övergrepp mot barn.....	6
Att arbeta med integritet.....	7
Könsidentitet.....	7
Teoretisk ram	8
Barns sexualitet ur ett psykoanalytiskt perspektiv.....	8
Barns sexualitet – en social konstruktion.....	8
Barns sexualitet ur ett anknytningsperspektiv.....	9
Jämförelse av teorier.....	10
METOD	11
Kvalitativ metod.....	11
Urval	11
Genomförande.....	12
Pilotstudie	12
Utförandet av intervjuer	12
Giltighet och tillförlitlighet	13
Etiska överväganden	13
Analys och bearbetning av resultat.....	14
RESULTAT.....	15
Ett tabubelagt område	15
Barns sexualitet – en naturlig nyfikenhet.....	16
Didaktiska problem med barns sexuella integritet.....	16
Att lära barn integritet	17
Att ge utrymme för integritet	18
Verktyg för integritetsarbete.....	18
Sammanfattande resultatbild.....	19

DISKUSSION	20
Resultatdiskussion	20
Metoddiskussion	22
Didaktiska konsekvenser	23
Förslag till fortsatt forskning	24

INLEDNING

Vuxna känner en osäkerhet i bemötandet av barns sexuella beteende vilket bidrar till att deras känslor och attityder till ämnet överförs till barn. Det är en problematik som många förskollärare inte vet hur de ska förhålla sig till eller hantera i förskolan. Larsson (1994, ss. 13-14) menar att sexualitet är ett tabuämne som många vuxna undviker att samtala om tillsammans med barn. Ämnet är känsligt och många vill inte kännas vid det då skuld- och skamkänslor är nära förknippat med sexualitet. Det framkommer även i förskolans verksamhet då förskollärare upplever det svårt att bemöta barns sexuella utforskande och arbeta förebyggande med att stärka barns integritet. Konsekvensen av att barn inte får utrymme och kunskaper om sexualitet kan lämna dem i en ovisshet och osäkerhet kring den egna sexualiteten. När barn inte får lära sig integritet kan de bli osäkra om vilka gränser som gäller och vilka deras rättigheter är. Enligt Landberg, Svedin, Priebe, Wadsby, Jonsson och Fredlund (2015, s. 22) kan det vara en anledning till varför endast ett fåtal barn berättar om de blivit utsatta för övergrepp.

Riksförbundet för sexuell upplysning (2011) bekräftar att barns sexualitet är ett laddat ämne som istället för att lyftas snarare undviks och tystas ner. Handboken redogör för att sexualitet är en naturlig del av barns utveckling som bland annat uttrycks i lek då barn prövar och undersöker sina egna och andras kroppar. I *Läroplan för förskolan* (Lpfö 98 rev. 2016, ss. 8-9) beskrivs att varje barn ska få utveckla en trygghet till sin identitet, förståelse för integritet samt utveckla ett egenvärde och förståelse för sig själv. Barn ska även ges möjlighet att reflektera och samtala om sina tankar och livsfrågor tillsammans med andra. Förskolan ska vara en plats där barn tillåts upptäcka, utforska och tillämpa nya erfarenheter, kunskaper och värden. I FN:s konvention om barns rättigheter, *Barnkonventionen* (2009, § 12, § 34) framhävs att barn har rätt att uttrycka sin åsikt i frågor som rör dem. Barn har även rätt att skyddas mot sexuella övergrepp och annan diskriminering.

Av ovanstående kan vi se att det finns bra stöd för att förskolans verksamhet bör behandla frågor om barns sexualitet och integritet. Något som också den riksbekante retorikern Elaine Eksvärd håller med om. Eksvärd (2016) som själv blivit utsatt för sexuella övergrepp som barn, påpekar att hon i skolan inte fått ta del av någon undervisning eller övning i ämnet. Däremot har hon flera minnen av återkommande brandövningar.

Brandlarmet kunde vi utan och innan, men sexuella övergrepp eller hur man respekterar andras och den egna integriteten visste vi inget om. Sexuella övergrepp är ett ämne som bränns. Vi barn borde ha fått öva på att kunna hantera även dessa bränder. Dagens barn har rätt till det, vuxna har skyldighet att lära ut. Om någon vuxen hade talat med mig om integritet hade jag vetat att det han gjorde mot mig var fel.

(Eksvärd, 2016, s. 296)

Mot den här bakgrunden vill vi i vår studie undersöka hur några förskollärare ser på sin kompetens att arbeta med dylika frågor. Ett i många stycken tabubelagt ämnesområde som trots återkommande pedofilfall tycks vara undermåligt beforskat. Det här stärker betydelsen av att förskollärare bör ha kunskaper om hur de ska bemöta barns sexuella beteenden för att värna om deras integritet på ett förtroende- och respektfullt sätt. Eftersom sexualitet anses vara ett tabuämne reflekterade och ifrågasatte vi varför en sådan stor del av barns utveckling inte diskuteras och belyses i förskolan. Det finns förvånansvärt lite forskning om ämnet som är alarmerande när samhället synliggör det. Därför vill vi med den här studien belysa ett till viss del utforskat område för att undersöka hur förskollärare förhåller sig och arbetar med barns sexuella integritet. Det gör vi med hjälp av en intervjustudie. Ambitionen med studien

är att öka kompetensen om barns sexualitet samt bidra till trygghet för förskollärare vid bemötande och arbete med integritet.

Syfte

I den här studien intresserar vi oss för barns sexualitet och barns rätt till integritet. Vi kommer att fokusera på hur och om dessa frågor behandlas i förskolan. Syftet med vår studie är att undersöka hur förskollärare talar om barns sexuella integritet i ett pedagogiskt sammanhang.

Frågeställningar

- Vilka attityder har förskollärare till barns sexualitet?
- Hur beskriver förskollärare att de arbetar pedagogiskt med att lära barn integritet?

Begreppsdefinitioner

I uppsatsen finns flera centrala begrepp som barns sexualitet, integritet, tabu och skam. I uppsatsen framgår hur dessa begrepp kan definieras och hur vi förstår dem i den här studien. Enligt FN:s Världshälsoorganisation (2016) och Nationalencyklopedin (2016) definieras de mest centrala begreppen. Fler centrala begrepp förekommer i uppsatsen och behandlas där i sitt sammanhang.

Barns sexualitet – Sexualitet är en integrerad del av varje människas personlighet. Det är ett grundbehov och en naturlig del i ett barns utveckling. Barns sexualitet innebär en nyfikenhet för och utforskande av den egna och andras kroppar (FN:s Världshälsoorganisation, 2016). I studien innebär begreppet barns sexualitet de sexuella beteenden som barn ger uttryck för bland annat i lek och genom att undersöka den egna kroppen.

Integritet – Med integritet menas att alla människor har rätt att bestämma över sin fysiska och personliga integritet. I studiens sammanhang där barns integritet nämns menas främst den fysiska integriteten. Det innebär rättigheten att bestämma och sätta gränser för sin egen kropp (Nationalencyklopedin, 2016).

Bakgrund

I kapitlet redogörs för olika områden som är relevanta för att förstå studiens syfte och resultat. För att skapa en förståelse för området har vi sammanställt befintlig forskning. Kapitlet inleds med en historisk tillbakablick på barns sexualitet. Därefter beskrivs begreppet barns sexualitet och aktuell forskning gällande förskollärares bemötande och attityder till det. Barns integritet, sexuella övergrepp och vems ansvar det är att lära barn integritet beskrivs.

Barns sexualitet i ett historiskt perspektiv

Larsson (1994, ss. 18-20) menar att det var först i början av 1900-talet som barn ansågs ha en sexualitet. Barn uttryckte den genom olika sexuella känslor och beteenden. På 40- och 50-talet hade majoriteten av människorna börjat acceptera att barn hade sexuella känslor. Barns sexualitet blev därmed ett begrepp som ingick i varje barns utveckling. Åsikterna skilde sig däremot åt angående hur vuxna skulle bemöta och förhålla sig till barns sexuella uttryck. Enligt Larsson var sexualitet under medeltiden ett förbjudet ämne att samtala om. Under renässansen ansågs barn inte ha en sexualitet förrän i puberteten eftersom de ansågs sakna kunskaper och känslor kring området fick de bevittna vuxnas sexuella handlingar. Under industrialismens framväxt ansågs barn vara i behov av skydd och sträng uppfostran. Sexualitet var fortfarande avsett för fortplantning och betraktades som en könlös varelse. Läkare varnade exempelvis för att onani var ett hälsoproblem som kunde ge följsjukdomar.

Foucault (1980, s. 29) påstår att synen på barns sexualitet har förändrats genom tiderna på grund av vem som har makt över rådande föreställningar om vad som är rätt och fel. Under kyrkans storhetstid kontrollerades människors sexualitet genom bikt och kristna regler. Utefter det bestämdes vad som var accepterat beteende och inte. Sexualiteten ansågs vara en synd och människan skulle därför erkänna sina handlingar i bikten. I västvärlden blev sexualiteten mer kontrollerad under 1800-talet då vetenskap och medicinsk forskning fick stort inflytande över samhället. Exempelvis beskrevs sexualitet som något som gynnade politiken och ekonomin. Det innebar att människorna inte talade om sexualitet utan det skedde under bestämda former kontrollerat av regler. Därmed skulle sexualiteten endast förekomma inom äktenskap med fortplantning som syfte.

Utifrån det historiska perspektivet kan liknelser dras till dagens syn på sexualitet. Straffen och de olika konsekvenserna för sexuella uttryck lever inte kvar men tabun kring sexualitet i allmänhet existerar fortfarande. Än idag är det ett ämne som det hyschas om och som inte uttrycks offentligt, speciellt när det gäller barns sexualitet (RFSU, 2011, s. 3).

Tabu och skam

Tabu är ett begrepp som många kopplar till obehagskänslor och skam. Freud (1995, s. 44-51) menar att tabu är ett mångtydigt begrepp men att det främst betyder att något är hemskt, förbjudet eller orent. Tabubegränsningar är en omedveten kraft inom varje människa och utlöses vid en känsla av att vara kränkt. Tabun bidrar ofta till bortträngning eller förskjutning eftersom det är en stark känsla som ingen vill kännas vid. Tabu och skam är två begrepp som är förenade med varandra då tabu undviks eftersom den präglas av skamkänslor.

Normell (2004, ss. 31, 92-95) beskriver att skam är en känsla som kan hindra människors förmåga till inläring samt försvaga vissa positiva känslor som glädje och intresse. Skam uppstår när någon av de positiva känslorna avbryts, exempelvis när ett barn onanerar och lustkänslan hejdas. För mycket skamkänslor kan bidra till att barn skapar en negativ självbild. Det är särskilt smärtsamt för barn att bli utsatta för skam och bli lämnade i den. Barn behöver

därför redskap för att hantera känslan och inte bli kvar i den. Att bli skambelagd inför andra är också smärtsamt för barn då det skapar en känsla av exkludering. Skambeläggning ska undvikas under barns utveckling och uppfostran med tanke på dess konsekvenser. Däremot kan viss mån av skam användas som en försvarsmekanism och förhindrar utförandet av något olämpligt eller farligt. Då sexualitet är ett ämne som ibland präglas av tabu och skam behöver vuxna bemöta barn med stor försiktighet för att undvika skuld- och skambeläggning.

Larsson (1994, ss. 13-14) anser att barns sexualitet är ett viktigt ämne för förskollärare att ha kunskap om för att bemöta barn på ett respektfullt sätt. Dock råder det olika bemötanden och attityder till hur barn ska bemötas färgat av normer, egna värderingar och erfarenheter. Vuxna har varierande erfarenheter av sexualitet och reagerar därför olika inför barns sexuella beteenden. Sexualitet kan vara ett besvärligt ämne att tala om eftersom det är intimt och personligt och inte alltid enkelt att uttrycka med ord. Vuxnas attityder förmedlas omedvetet till barn och påverkar deras syn på sin sexualitet. Hos många vuxna är ämnet förknippat med tabu, skam och skuld vilket innebär att barn sällan får stöd och hjälp med att hantera och bearbeta sina emotionella upplevelser kring sexualitet.

Aigner och Centerwall (1983, s. 41) uttrycker att barns sexuella lekar ofta utgår ifrån förälskelsekänslor. Om en vuxen hindrar eller avbryter barns kärlekshandlingar kan barn komma i konflikt med sina egna känslor. Konsekvensen av att bemöta barns sexuella beteenden med ignorans eller skuld- och skambeläggning medför att även barn uppfattar ämnet som laddat och något som ska undvikas. Förälskelsekänslor kan då upplevas som förbjudna känslor. Davies, Glaser och Kossoff (2000, ss. 1341-1342) menar att det på lång sikt kan medföra att barn känner en osäkerhet kring sin sexualitet och integritet vilket kan ge negativa följder. Barn kan hantera sin skam med hjälp av en god självkänsla men saknas den kan skammen förstärkas och självkänslan sjunka.

Barns sexualitet

RFSU (2015) påpekar att sexualitet är en del av varje människas utveckling, personlighet och är ett grundläggande biologiskt behov. Sexualitet är ett mångtydigt begrepp som inte enbart är synonymt med samlag. En människas sexualitet innebär också identitetsskapande, egna värderingar och sökande efter kontakt och närhet med andra.

Larsson (1994, s. 16) menar att barns sexualitet snarare kan betraktas som sensualitet eftersom barn främst bearbetar lust- och känsloupplevelser i sina sexuella uttryck. Sexualiteten har många uttryckssätt och för barn synliggörs den främst i en nyfikenhet över den egna och andras kroppar som de utforskar i lek. Sexuellt utforskande återkommer under hela uppväxten men på olika sätt och i olika former beroende på utveckling, erfarenheter och mognad. Redan som spädbarn har barn sexuella reflexer som de utforskar i samband med att de upptäcker sin kropp. Upptäckandet och utforskandet av den egna kroppen är en naturlig del av varje barns utveckling. RFSU (2015) beskriver att vanliga beteenden som barn uttrycker sin sexualitet genom är självstimulering, visa intresse för andras kroppar, blotta sin kropp för andra samt deltagande i sexuella lekar.

Förskollärares bemötande och attityder

Relevant för studiens syfte är att ta del av forskning om förskollärares attityder till barns sexuella integritet samt hur deras bemötande kan påverka barn i deras utforskande och utveckling. Eftersom en av studiens frågeställningar handlar om hur förskollärare förhåller sig till barns sexualitet är det väsentligt att ta del av forskning inom området.

I en studie genomförd av Johansson (2005, ss. 115-121) framgår att förskollärares egna etiska värderingar kan ligga till grund för hur förskolans regler och strukturer utformas. Det kan medföra att barn förväntas följa en viss norm som kan göra intrång på deras integritet. Det här är ett dilemma enligt Johansson då förskollärare besitter makten att bestämma över vilket utrymme barn får för sin integritet på förskolan. Studien visar också att förskollärare inte samtalar om hur de kan arbeta med integritet eller förhålla sig till det. Det framgår också att förskollärare anser att yngre barn inte behöver lika mycket integritet som vuxna. Det betyder att vuxnas barnsyn påverkar i vilken utstäckning de tar hänsyn till barns integritet. Även Kosztovics (2014, s. 5) uppmärksammar i sin studie att förskollärare upplever en osäkerhet och tveksamhet i sitt bemötande men i det här fallet till barns sexualitet. Osäkerheten grundar sig ofta i en rädsla över att göra fel och därmed riskeras barn att hämmas i sitt utforskande istället för att bli stöttade. I studien förklarar förskollärare att de är införstådda med att onani och sexuella lekar ingår i barns sexuella utveckling men att det finns svårigheter i det professionella bemötandet. De anser att bristande kunskaper om barns sexualitet försvårar deras bemötande och hur de ska tillgodose barns rätt till utforskande och kroppskänedom. Det finns en rädsla för vårdnadshavares och kollegors negativa reaktioner vilket påverkar förskollärares agerande gentemot barn.

Aigner och Centervall (1983, ss. 11-12) anser att förskollärare ofta bemöter barns sexuella beteende utifrån egna erfarenheter och attityder. Exempelvis om de upplever sexualitet som något skamfullt kan den känslan förmedlas till barn som också får en negativ upplevelse. De erfarenheter barn får tidigt i barndomen kan påverka deras attityder och inställningar senare i livet. Larsson (1994, s. 12) säger att människor generellt har en moralisk grundsyn gällande sexualitet. Därför behöver förskollärare ifrågasätta sina egna normer och attityder innan de bemöter barn.

Sciaraffa och Randolph (2011, ss. 34-36) markerar innebörden av att låta barn fritt uttrycka sig i lek då det är deras tillfälle att bearbeta känslor, upplevelser och erfarenheter. Det är viktigt att förskollärare observerar barns lek för att skapa en större förståelse för individen men också för att uppmärksamma deras beteende. En vanligt förekommande lek på förskolan är doktorslek. En sund doktorslek utgår ifrån lika villkor och präglas av glädje och nyfikenhet. Leken sker ofta mellan barn som är i samma åldrar och på samma mognadsnivå. Det är ett sätt för barn att ta reda på mer om sin kropp samtidigt som de lär känna sina egna och andras gränser. I sådana lekar kan förskollärare hjälpa barn att förstå grundläggande värden som att respektera varandras privathet, integritet och gränser gällande sund och osund beröring. Leken kan vara en ingång till att lära barn kroppskänedom och vilka delar av kroppen som är privata.

Ansvar för barns integritet

Enligt läroplanen (Lpfö98 rev. 2016, s. 13) har vårdnadshavare ett övergripande ansvar för barns fostran och utveckling vilket också inkluderar barns sexuella utveckling.

Vårdnadshavare och förskollärare har däremot en gemensam skyldighet att värna om barns integritet. Det kan göras i direkt interaktion tillsammans med barn eller indirekt genom samarbete mellan vuxna. En förutsättning för att skapa en god kommunikation är ett

fungerade samarbete. Sciaraffa och Randolph (2011, s. 38) menar att förskollärare behöver ta del av vårdnadshavares värderingar och vårdnadshavare behöver få information om förskolans uppdrag. Gällande kompetensutveckling har förskolechefen enligt läroplanen (Lpfö98 rev. 2016, s. 16) ett övergripande ansvar att ge förskollärare möjlighet till utbildning, exempelvis i form av föreläsningar, diskussioner och litteratur som krävs för att förskollärarna ska kunna utföra sitt yrke professionellt.

Barns integritet

Johansson (2005, ss. 110-113) menar att integritet innebär människors rätt att ha och uttrycka personliga tankar, åsikter och uppfattningar. Integritet innebär även människors rätt till att inte utsättas för olika typer av brott. Johansson säger också att alla barn har en integritet som vuxna har skyldighet att respektera.

Norlén (2013, ss. 5-6) beskriver att personlig integritet mot sig själv och andra är grundläggande för en sund sexualitet. Förståelsen för integritet innebär att lära sig att kroppen är värdefull och enbart tillhör en själv. Alla barn är inte medvetna om sina privata kroppsdelar och behöver därför vuxnas hjälp att benämna dem för att lära sig att sätta gränser. Vuxna bör lära barn att de alltid har rätt att säga ja eller nej när det gäller deras egna kroppar. Likväl är det viktigt att betona för barn att närhet är något bra och värdefullt men att det finns handlingar som är förbjudna att utföra mot andra.

Förskolans läroplan (Lpfö 98 rev. 2016, ss. 8-9) beskriver att varje barn ska utveckla en trygghet till sin identitet, förståelse för integritet samt utveckla ett egenvärde och förståelse för sig själv. Barn ska även ges möjlighet att reflektera och samtala om sina tankar och livsfrågor tillsammans med andra. För att barn ska lära sig integritet bör förskollärare vara tydliga med vissa regler och koder. Norlén (2013, ss. 8-9) säger att barn behöver få förklarat vilka kroppsdelar som är deras privata områden, att ingen har rätt att röra vid dem samt att barn själva inte ska röra vid dem i alla sammanhang. Förskollärare behöver också markera var de egna gränserna går i den fysiska kontakten som sker med barn samt gränserna för fysisk kontakt mellan barn.

Sexuella övergrepp mot barn

I 6 kap. § 10 av Skollagen (SFS 2010:800) står att alla förskollärare har skyldighet att göra en anmälan vid misstanke eller kännedom om att ett barn blivit utsatt för kränkande handling. En kränkande handling innefattar också sexuella övergrepp. Enligt Landberg et. al. (2015, s. 6) blir 21% av alla barn utsatta för sexuella övergrepp. Med barn menas en individ som är under 15 år eller som är 18 år och i beroendeställning till gärningspersonen. Sexuella övergrepp innebär att en vuxen utnyttjar ett barn i form av olika sexuella handlingar, såväl fysiska som psykiska. Exempel på fysiska handlingar kan vara smekningar, tvång att ta på någon annans könsorgan, blottning eller olika former av samlag. En psykisk handling kan innebära att ge sexuella kommentarer, utsätta en minderårig för olika former av pornografiskt material eller exploatera barn genom bilder och inspelat material.

Svedin (1999, s. 7) markerar att sexuella övergrepp är en kränkande handling mot barns integritet. Vuxna utnyttjar barns beroendeställning då de utsätts för en handling som de oftast varken förstår eller kan ge sitt samtycke till. Ett sexuellt övergrepp utgår alltid från den vuxnes behov och därför har barn enligt lag rätt att skyddas mot olika former av övergrepp. Enligt *Barnkonvention* (2009, § 34) har alla barn rätt att skyddas mot alla former av sexuellt utnyttjande och övergrepp.

Eftersom sexuella övergrepp sker där barn vistas är det väsentligt att förskolans verksamhet utformar åtgärder och har kunskaper om hur övergrepp kan förebyggas. Verksamheter behöver lära barn integritet för att skapa en förståelse hos dem som kan bidra till att fler barn berättar om de blivit utsatta (Norlén, 2013, ss. 12-13).

Att arbeta med integritet

RFSU (2015) hävdar att barn behöver få bekräftat att deras känslor är viktiga och värda att lyssna på. Att lära barn integritet handlar om att lära dem att känna stolthet och trygghet över den egna kroppen för att utveckla en positiv och ansvarsfull sexualitet. Åldersanpassad kunskap ger barn en sund och nyanserad bild av sin kropp och sexualitet. Däremot uttrycker Johansson (2005, ss. 115-122) att det finns en svårighet att värna om barns integritet på förskolan. Förskollärare behöver både ta hänsyn till det individuella barnet och resten av barngruppen. Följden av det kan bli att strukturer och rutiner på förskolan bestämmer över hur mycket integritet ett barn ges utrymme till. Det bidrar till att vuxna har makten att bestämma och kontrollera barns integritet som därmed blir inkräktad. Johansson beskriver vidare att förskollärare behöver vara medvetna om sin egen barnsyn och värderingar för att kunna värna om och arbeta med integritet i verksamheten.

Norlén (2013, ss. 8-9) menar att barn behöver involveras i situationer där de är beroende av hjälp från vuxna. Vid exempelvis blöjbyten är det viktigt att vuxna förklarar vad de gör och varför för att tidigt göra barn delaktiga. Sådana situationer stärker deras integritet och självkänsla. Förskollärare behöver vara lyhörda och låta barn själva känna efter hur de upplever olika situationer. Barn övar då färdigheten att lyssna till sina egna signaler och förskollärare blir medvetna om vilka signaler barn sänder ut.

Enligt Norlén (2013, ss. 11-13) är det viktigt att samtala tillsammans med barn om hur de kan göra eller visa om de upplever att något inte känns bra. Det är betydelsefullt att se samtal om sexualitet som en naturlig del i vardagen, då det är en minst lika viktig del av barns utveckling som något annat. Ett sätt att samtala om integritet är att förklara att det finns bra och dåliga hemligheter. En bra hemlighet är något som skapar positiva känslor som glädje och nyfikenhet. Medan dåliga hemligheter kan förklaras som ont i magen och något ledsamt. Det är betydelsefullt att förklara för barn att dåliga hemligheter bör berättas för en vuxen. Barn behöver också veta att de har rätt att säga nej även om det är till personer som står dem nära. Om barn tidigt får samtala öppet om sexualitet kan de bli tryggare i den kroppsliga integriteten och kanske kan berätta för vuxna om de upplevt någon situation som obekvämt.

Könsidentitet

Larsson (1994, s. 17) beskriver att förskollärare kan bemöta flickor och pojkars sexualitet olika, det beror främst på att pojkars sexuella beteende är mer accepterat i samhället än flickors. Normen säger att flickors sexuella uttryck inte borde uttryckas offentligt och de blir därför tillsagda att sluta oftare än pojkar. Ytterligare en aspekt som belyser könsskillnaderna är att pojkars könsorgan benämns oftare och i mer positiv bemärkelse än flickors. I samhället används ofta flickors könsorgan som skällsord och får därför en negativ betydelse. Det är en problematik som kan påverka barns sexuella identitet i vuxen ålder och måste därför lyftas och samtalas om i förskolan.

Teoretisk ram

För att skapa en djupare förståelse för studiens syfte och resultat är det relevant att ta del av olika teorier inom ämnesområdet. I det här kapitlet redovisas därför tre olika teorier utifrån begreppet sexualitet och hur det kan förknippas med barn. Den första teorin som redovisas är Freuds psykoanalytiska om att sexualitet är medfödda luster och drifter. Gagnon, Simon och Larsson menar att sexualitet utifrån den socialkonstruktivistiska teorin är kulturellt bestämd och utvecklas i sociala relationer. Slutligen beskrivs sexualitet som en aspekt ur Bowblys anknytningsteori.

Barns sexualitet ur ett psykoanalytiskt perspektiv

En vetenskaplig ståndpunkt som påverkat människors syn på barns sexualitet är Freuds teori om den psykosexuella utvecklingen. Freud (1983, s. 9) påstår att människor och djur föds med sexuella behov som präglas av olika luster och drifter. De sexuella drifterna är till en början riktade till den egna kroppen och inte gentemot andra yttre objekt. Freud beskriver sexualdrift med begreppet libido som innebär lustens energi. Energin finns med från födseln och utvecklas stegvis i samband med barns utveckling. Barns sexuella utveckling genomgår enligt psykoanalysen olika stadier, i varje stadie styrs barn av olika dominerande drifter.

Freud (1983, ss. 63-68, 70-75) berättar att det första stadiet är det orala då sexualiteten uttrycks genom munnen. Barn föds med en sugreflex och får sitt matbehov tillfredsställt genom amning. Sugandet är enligt Freud en strävan efter tillfredsställelse och därmed en början på den sexuella utvecklingen. Det andra stadiet är det anala då barn börjar kontrollera sina uttömningsfunktioner och blir naturligt tillfredsställt på det sättet. I det stadiet upptäcker barn sina genitalier och tillfredsställer dem genom bland annat gnuggningar. Exempelvis när barn gungar så kan de uppleva en retning då könsorganet kommer i kontakt med gungan och vill därför upprepa aktiviteten eftersom den är tillfredsställande. När barn upplevt tillfredsställelsen en gång väcks lusten att upprepa beteendet. Beteendet kan sedan utvecklas till omedveten onani.

Freud (1995, ss. 53-54) säger att barn som bemöts av skambeläggning när de är i den anala fasen kan utveckla en beröringsångest. Att förbjuda barn att utföra en viss handling tar inte bort lusten som finns hos dem utan tvingar dem istället att tränga bort en känsla som är naturlig för dem. Barn kan då känna en osäkerhet till handlingen då den upplevs tillfredsställande men är förbjuden att utföra. En konsekvens av den ambivalenta känslan kan bli att barn tvångsmässigt onanerar eller ersätter känslan. Barn kan uppleva en rädsla inför sin egen lust då den anses vara förbjuden och skamkänslor kan uppstå.

Freud (1983, ss. 79-87) beskriver att det tredje stadiet är det falliska. Då börjar barn visa intresse för det motsatta könet och upptäcker könsskillnader. Det sker vid ungefär tre till fem års ålder. Det sista stadiet som varar fram till puberteten är latensfasen. Då blir barns sexuella drifter riktade mot ett objekt eller en person. Eftersom de innan puberteten inte kan få utlopp för drifterna bortträngs de och återkommer sedan i puberteten.

Barns sexualitet – en social konstruktion

Gagnon och Simon (2005, ss. 3-6, 13) påstår att alla människor föds med drifter och behov. Enligt den socialkonstruktivistiska teorin påverkas sexualiteten av den sociala världen som ger respons på olika beteenden och formar därför individens syn på sexualitet. Sexualiteten blir en social konstruktion som skapas i samspel mellan individer och mellan individen och omgivningen. Sexualiteten påverkas även av sociokulturella aspekter då en viss uppfattning kan blockera, forma och organisera människors sexuella drifter efter vad som upplevs vara

accepterat och inte. Till skillnad från Freuds teori (1983) om att sexualiteten existerar från barndomen anser Gagnon och Simon att människan har en sexualitet först vid puberteten. Innan puberteten saknar barn förmågan att skapa sociala script som teorin anser är grundläggande för sexualiteten. Script innebär förmågan att organisera en situation och kombinera element som lust och fysisk attraktion till en sexuell handling.

Gagnon och Simon (2005, s. 6-8) anser också att barn tidigt får lära sig samhällets normer om vad som anses vara rätt eller fel. Det innebär att de normer barn tidigt lär sig kan påverka deras syn på den egna sexualiteten i vuxen ålder.

Larsson (1994, ss. 24-25) menar också att sexualitet kan betraktas som en social konstruktion. Däremot anses inte sexualiteten vara medfödd utan utvecklas i samspel med andra. Larsson uttrycker att barn blir först uppmärksamma på sin sexuella identitet genom sociala interaktioner. I interaktionerna lär de sig vilka normer och förväntningar som existerar i samhället. Det kan påverka deras syn på den egna sexualiteten. Normerna och förväntningarna utgår ifrån ett ekonomiskt, socialt och kulturellt perspektiv. Sexualiteten blir därför socialt konstruerad och inte biologisk medfödd.

Barns sexualitet ur ett anknytningsperspektiv

I Bowlbys (2010, ss. 145-152) anknytningsteori framgår att barn har ett medfött behov av att söka närhet och kontakt med vuxna. Anknytningsteorin utgår ifrån de biologiska och känslomässiga band individer skapar mellan varandra samt betonar föräldrars inflytande på barns utveckling. Att få skapa intima och känslomässiga band till en annan individ är ett grundläggande behov i en människas utveckling. Under spädbarnsåren och barndomen läggs grunden för anknytningen och beroende av kvaliteten avgörs det om den blir trygg, ambivalent eller undvikande. Föräldrarna är de primära anknytningspersonerna som ska ge barn skydd, tröst och stöd. Om de tidiga relationserfarenheterna är goda kan barn på ett enklare sätt ingå i nära relationer utan rädsla för att bli avvisad. Barn kan även reglera sina starka känslor och dela dem med andra. Om ett barn har en trygg anknytning skapas en tillit till föräldrarna och de vågar utforska sin omgivning med vetskapen om föräldrarnas trygghet. En ambivalent anknytning kan bidra till att barn känner en osäkerhet kring föräldrarnas tillgänglighet, de kan känna separationsångest och är rädda för att utforska. En undvikande anknytning får de barn vars föräldrar vid upprepande tillfällen stöter bort dem. Barn försöker istället bli emotionellt självständiga och anser att de egna känslorna är tillräckliga för att känna trygghet. De olika varianterna av anknytning poängterar hur viktigt det är för barn att få en trygg anknytning under barndomen. Bowlby beskriver också att de anknytningsmönster som barn utvecklar under barndomen påverkar dem senare i livet. Exempelvis om ett barn haft en ambivalent anknytning kan mönstret från det osäkra beteendet kvarstå och upprepas.

Tidefors (2010, s. 82) beskriver utifrån Bowlbys teori att barn redan i tidig ålder skapar inre arbetsmodeller för hur de ska hantera sin omvärld och vilka föreställningar de kan ha på sig själv och andra. Tidefors menar att det finns vissa liknelser mellan barns anknytningspersoner och vuxnas kärleksliv. Att barn i tidig ålder söker kontakt och vill knyta an på samma sätt som nyförälskade knyter an till varandra. De sexuella signalerna kompletteras istället med mer omvårdande signaler. Ett barn med en trygg anknytning kan på ett enklare sätt hitta en balans, en självständighet och kan kommunicera sina negativa känslor med omgivningen. De inre arbetsmodellerna och de relationer barn skapar i tidig ålder påverkar hur barn upplever kärleksrelationer i vuxen ålder. De som har fått villkorlös kärlek som liten kan enklare känna en tillit till sin egen förmåga och värde.

Jämförelse av teorier

Utifrån teoriernas syn på sexualitet går det att urskilja delar som är avgörande för hur synen på sexualitet är idag. Om förskollärare ser på sexualitet utifrån Freuds teori (1983, s. 9) anses barns sexualitet vara en naturlig del i deras utveckling. Det är naturliga luster och drifter som styr barn till sexuella handlingar. Larsson (1994, ss. 24-25) beskriver däremot att sexualitet kan betraktas som en social konstruktion. Enligt teorin föds inte barn med en sexualitet utan den utvecklas i sociala samspel och påverkas av samhällets normer. Freud hävdar att barn genomgår olika stadier i sin sexuella utveckling medan Larsson menar att den sexuella utvecklingen främst påverkas av samhället ur ett ekonomiskt, socialt och kulturellt perspektiv. Barns sexualitet formas därför till något socialt skapat snarare än biologiskt medfött. Men även Freud (1983, s. 43) påpekar att det finns normer som talar om vad som anses vara normalt gällande sexuella drifter och beteenden men att de inte har lika stor påverkan på barn som de olika utvecklingsstadierna.

Gagner och Simon (2005, ss. 3-6) anser liksom Larsson (1994, ss. 24-25) att sexualiteten är socialt konstruerad men att barn föds med behov som enligt Freud är sexuell lust. Däremot anser Gagnon och Simon att barn inte utvecklar en sexualitet förrän i puberteten, då de har förmågan att skapa sociala script. Det är samhällets normer och förväntningar som påverkar hur barn uppfattar och uttrycker sin sexualitet. Det skiljer teorin från den psykoanalytiska då det är barns drifter som styr deras beteenden och inte det samhället och andra individer förmedlar.

Det finns en viss likhet mellan Bowlbys anknytningsteori och den socialkonstruktivistiska. Bowlby (2010, ss. 145) menar att anknytningen till omsorgspersoner är grundläggande för att barn ska utveckla en trygghet till sin sexualitet, exempelvis kan anknytningsbrist leda till konsekvenser för barns sexuella beteenden senare i livet. Den här teorin kan liknas med den socialkonstruktivistiska då yttre faktorer är avgörande för hur barn uppfattar och utvecklar sin sexualitet.

Utifrån de olika teorierna kan förskollärares varierande attityder till barns sexualitet förstås och förklaras. Enligt den socialkonstruktivistiska teorin (Gagnon och Simon, 2005, ss. 6-8) kan förskollärares attityder och bemötande påverka hur barn uppfattar sin sexualitet. Det innebär att förskollärare behöver vara medvetna om vilka attityder, känslor och normer de förmedlar till barn. Enligt anknytningsteorin (Bowlby, 2010, s. 145) är det istället viktigt att förskollärare värnar om anknytningen barn ska utveckla till dem, att barn får möjlighet att känna en trygg anknytning för att sedan våga utforska sin sexualitet. Utifrån den Freuds teori (1983) kan förskollärare betrakta barns sexualitet med en mer neutral syn och förståelse för att det är en naturlig del av varje barns utveckling. För att bemöta barn på ett respektfullt sätt är det betydelsefullt att förskollärare är medvetna om de olika teorierna och hur de kan påverka deras bemötande till barn.

Intressant för den här studien är hur förskollärare förstår barns olika sexuella uttryck och hur de vill och bör närma sig dem. Ovanstående teoribildningar kan här vara till hjälp för att belysa det resultat vi erhåller.

METOD

I metodkapitlet redogörs vilket tillvägagångssätt som använts för att besvara studiens forskningsfrågor. I kapitlet beskrivs även urvalsprocessen, genomförandet samt de etiska överväganden som tagits hänsyn till.

Kvalitativ metod

Bryman (2011, ss. 167-172) berättar att en kvantitativ metod är en form av forskningsmetod som används i studier där syftet är att generalisera, kvantifiera eller statistiskt kartlägga resultat. Forskaren vill genom metoden beskriva, förklara och bevisa samband. Det utförs med hjälp av att kvantifiera datan i olika kategorier eller med hjälp av siffror. Thornberg och Forslund Frykedal (2015, s. 44) beskriver att kvalitativ metod till skillnad från en kvantitativ grundas i ett hermeneutiskt synsätt där forskaren försöker förstå och tolka subjektiva upplevelser och erfarenheter hos individer. Syftet med ansatsen är att undersöka hur människor agerar och förstår sin omvärld. Utifrån ett hermeneutiskt synsätt är det väsentligt att som forskare vara noga medveten om sina egna tolkningar och förståelser av de resultat som framkommer. Det innebär att forskaren ska vara medveten om de egna fördomar och tolkningar som kan uppstå vid insamling och analys av data eftersom det kan färga resultatet. Vi tog hänsyn till det bland annat genom att vi båda deltog vid samtliga intervjuer. Vi förde även en diskussion vid sammanställning av resultatet och var kritiska mot våra egna tolkningar och värderingar.

Enligt Westlund (2015, ss. 71-73, s. 82) vill forskaren i den kvalitativa metoden ta del av bakomliggande orsaker till resultatet och besvara frågorna hur, vad och varför. Forskaren fokuserar därför på processen och låter deltagarna vara en aktiv del i den. I studien har vi valt att utgå ifrån en kvalitativ metod. Inom den kvalitativa metoden finns det olika verktyg att använda för att undersöka studiens syfte, exempelvis observationer och intervjuer. Eftersom vi är intresserade av förskollärares attityder och hur de i arbetet närmar sig barns sexualitet och integritet har vi använt oss av intervjuer som redskap.

Det finns olika former av intervjuer. De kan vara semistrukturerade, ostrukturerade och strukturerade intervjuer. I studien har vi använt oss av semistrukturerade intervjuer. Det innebär att vi som intervjuare har en lista på frågor som ska besvaras men ordningen på frågorna kan ändras och fler frågor kan läggas till under intervjun. Fördelen med att använda intervju som redskap är att vi får möjlighet att fördjupa oss i förskollärares tankar kring barns sexuella integritet. De nackdelar som finns är att respondenterna påverkas av intervjusituationen eller inte ger tillförlitliga svar (Davidsson, 2007, ss. 66-68).

Urval

Kvale (2014, s. 156) skriver att antalet respondenter som ska delta i studien beror på undersökningens syfte. Då syftet var att undersöka vilka attityder förskollärare har till barns sexualitet samt hur de beskriver att de arbetar pedagogiskt med att lära barn integritet intervjuades tio förskollärare. I studien deltog nio kvinnor och en man, två av förskolorna var privata verksamheter och resterande fem var kommunala. Transkribering är tidskrävande och därför begränsades urvalet till endast tio intervjuer.

Grundtanken var att endast intervju obekanta förskollärare för att undvika att vår närvaro skulle påverka deras svar. Däremot var vi tvungna att göra några bekvämlighetsurval då vi i några intervjuer möttes av negativa reaktioner som skratt och ifrågasättanden från en del förskollärare och chefer i samband med att studiens syfte förklarades. Därför intervjuades

både bekanta och obekanta förskollärare med syftet att få tillräckligt med material för vår studie.

Genomförande

Innan intervjustudien genomfördes söktes samtycke hos respondenternas förskolechefer och samtidigt skickades ett missivbrev ut (se bilaga 1) där studiens syfte förklarades och förtydligande av de etiska hänsynstaganden som tillämpas i studien beskrevs. Enskilda intervjuer utfördes för att undvika effekter av gruppåverkan. Gruppintervjuer tror vi hade gett en missvisande svarsbild. För att prova vår intervjuguide och intervjufrågorna valde vi att utföra en pilotstudie.

Pilotstudie

Enligt Lantz (2014, s. 78) är det en fördel att genomföra en pilotstudie för att stärka studiens validitet. Syftet med pilotstudien var att testa intervjufrågorna för att reflektera kring dess relevans. Pilotstudien gav oss möjlighet att upptäcka om våra frågor kunde fungera som underlag för att besvara studiens syfte och frågeställningar. Vi bestämde oss för en respondent som även fick ge synpunkter på hur intervjuens upplägg kunde förbättras samt hur intervjun upplevdes. Efter pilotstudien minskades antalet frågor då vi insåg att många var irrelevanta och styrde respondentens svar. Vi blev även medvetna om följdfrågornas betydelse, att vi behövde vara mer lyhörda och ställa öppna frågor utifrån respondentens svar.

Lantz (2014, s. 21-26) beskriver att intervjuaren både påverkar och påverkas under en intervju. I samband med transkribering av pilotstudien uppmärksammade vi att vissa av frågorna som ställdes var ledande samt att strukturen på frågorna kunde tydliggöras för att vi skulle känna oss tryggare. Lantz menar att det är av betydelse för studiens resultat om förarbetet är genomarbetat så att intervjufrågorna besvarar studiens syfte och frågeställningar. Det var något som framkom under vår pilotstudie då vi behövde förbättra både intervjufrågor och vårt agerande under intervjuerna. Det bidrog till att vi i de resterande intervjuerna kunde ställa mer relevanta följdfrågor samt vara tryggare i vår roll som intervjuare.

Kihlström (2007, s. 48) berättar att en bra metod för att öka förståelsen för respondentens situation är att själv bli intervjuad med samma frågor, vi använde oss av den metoden och intervjuade varandra. Därefter formades våra slutgiltiga intervjufrågor genom att vi diskuterade vad som var relevant att ta reda på utifrån studiens syfte och frågeställningar (se bilaga 2). För att skapa ett strukturerat samtal under intervjun bestämde vi att en av oss var intervjuledare medan den andra intog rollen som observatör. Det var värdefullt då vi under pilotstudien upplevde respondenten tryggare och vi fick möjlighet att studera kroppsspråket.

Utförandet av intervjuer

För att respondenten skulle känna sig bekväm i situationen fick hen bestämma plats för intervjun. Däremot påtalade vi att platsen skulle vara avskild från ljud och andra störande moment. Enligt Kihlström (2007, ss. 49-51) är det betydelsefullt att placera sig på ett medvetet sätt under intervjun för att skapa en trygg och naturlig situation för respondenten, då en utsatthet kan upplevas när två personer intervjuar. För att undvika att intervjun skulle upplevas som ett förhör var vi medvetna om vår och respondentens placering. Det underlättade även för respondenten att hålla en naturlig ögonkontakt med oss och inte känna sig iakttagen.

Samtliga intervjuer inleddes med att respondenten informerades om samtyckes- och konfidentialitetskravet. Back och Berterö (2015, ss. 151-152) säger att respondenten måste

informerar om det för att vara medveten om sina rättigheter under intervjun och i studien. Vi informerade respondenten om rätten att vara anonym och att alla personliga uppgifter kommer att fingeras. Vi tydliggjorde också att respondenten när som helst fick avbryta eller avstå sitt deltagande i studien.

Innan intervjuerna påbörjades frågade vi efter samtycke för ljudinspelning. I samband med det förklarades att all ljudupptagning skulle förstöras efter transkriberingen. Alla intervjuer spelades in och varade i 30-50 minuter. Under intervjuerna förhöll vi oss till den förutbestämda frågestrukturen men respondenten gavs ändå möjlighet att utveckla sina svar och vidga samtalsområdet. En av oss ställde intervjufrågorna medan den andra observerade respondentens kroppsspråk samt hjälpte till att ställa följdfrågor. Samtliga intervjuer avslutades med att respondenten gavs utrymme att berätta hur intervjun upplevts samt dela med sig av egna tankar som uppstått under intervjun. Slutligen transkriberades alla intervjuer ordagrant och det inspelade materialet raderades.

Giltighet och tillförlitlighet

Kihlström (2007, ss. 231-232) menar att studiens trovärdighet stärks om det finns en medvetenhet om studiens validitet och reliabilitet. Validitet handlar om studiens giltighet, att forskaren förhåller sig till studiens syfte och endast undersöker det. Det är viktigt att metodredskapen är relevanta och för att prova deras validitet genomförde vi en pilotstudie. Pilotstudien gav oss möjlighet att analysera intervju som metod för att synliggöra om vårt syfte besvarades. I analysprocessen bör forskaren tänka på studiens validitet eftersom det stärker studiens trovärdighet. I vår studie innebar det att vi uteslöt egna värderingar och tolkningar samt förhöll oss till studiens syfte i analysprocessen. Vid utformning av intervjufrågor utgick vi ifrån studiens frågeställningar för att avgränsa och förhålla oss till ämnesområdet. Kihlström påpekar att det ska vara enkelt för både läsare och respondenter att förstå och följa resultatet. Det visar på en kommunicerbar validitet. Vi använde semistrukturerade intervjuer för att undvika att intervjun ändrade fokus. Fördelen var att vi kunde ställa öppna följdfrågor som kunde leda samtalen tillbaka till ämnet. Ljudupptagningen var även en hjälp för att undvika misstolkningar och värderingar av resultatet och stärkte därmed studiens validitet.

Kihlström (2007, ss. 231-232) skriver att reliabilitet innebär tillförlitlighet, att studiens resultat är korrekt framfört och trovärdigt. För att resultaten inte ska vara tillfälliga behöver studiens urvalsprocess vara genomtänkt. Vi valde därför att intervjua förskollärare som arbetar i olika verksamheter och har olika långa arbetslivserfarenheter. För att stärka bedömarreliabiliteten deltog vi båda under samtliga intervjuer. En av oss ställde frågor medan den andra hjälpte till med följdfrågor och observerade respondentens kroppsspråk. Nackdelen med det tillvägagångssättet kan vara att respondenten upplever en utsatthet. För att resultaten skulle bli tillförlitliga spelades samtliga intervjuer in och transkriberades. På så sätt säkrades viktig information och det fanns marginellt utrymme för egna tolkningar som färgade resultatet.

Etiska överväganden

Vetenskapsrådet (2011, ss. 7-10) hävdar att det ska tas hänsyn till de fyra olika etiska principerna vid en kvalitativ studie. I vår studie tog vi hänsyn till informationskravet och kontaktade samtliga förskolechefer för att få samtycke att genomföra studien på deras förskolor. Därefter skickades ett missivbrev ut till respondenterna där studiens syfte förklarades samt en hänvisning till de forskningsetiska principerna. Syftet med det var att informera respondenten om sina rättigheter som deltagare i studien. Missivbrevet innehöll

information om hur materialet skulle hanteras och nyttjas samt information om deltagarnas anonymitet och deras rätt att bestämma över sin medverkan. Vi tog också hänsyn till samtyckeskravet då vi innan intervjun förklarade att respondenten hade möjlighet att bestämma över sin medverkan och att de när som helst fick avbryta. Back och Berterö (2015, ss. 151-152) menar att det är viktigt att informera respondenten på det här sättet för att förtydliga att intervjun inte är en personlig bedömning. Att ge information om studien och respondentens rättigheter samt vara lyhörd och ha ett öppet förhållningssätt kan hjälpa individen att uppleva intervjun som mer bekväm. Vi förhöll oss till informationskravet genom att inleda intervjun med att förklara respondentens rättigheter, placera oss på ett sätt som inte upplevdes utpekande samt var lyhörda för respondentens behov och svar.

I vår studie raderades allt inspelat material efter att studien genomförts. Vi använde oss av fingerande namn i resultatdelen. Det gjorde vi med hänsyn till konfidentialitetskravet som innebär att uppgifter om de deltagande inte går att identifiera eller finns tillgängligt för allmänheten. Vi förhöll oss även till nyttjandekravet som handlar om vem som får ta del av undersökningen. I vårt fall används det insamlade materialet endast i studiesyfte och uppsatsen kommer att finnas tillgänglig som offentligt material på högskolans databas (Vetenskapsrådet, 2011, ss. 7-10).

Analys och bearbetning av resultat

Eftersom studien grundar sig i en kvalitativ metod inleddes analysprocessen med att transkribera alla tio intervjuer som genomförts. Malmqvist (2007, s. 124-128) påpekar att syftet med en kvalitativ analys är att undersöka och identifiera egenskaper bland olika fenomen. För att starta en analysprocess behöver det finnas ett tydligt formulerat syfte. Materialet från datainsamlingen ska därför analyseras utifrån forskningens ämnesområde. Innan analysen påbörjades transkriberades det inspelade materialet ordagrant, vilket även inkluderade pauser och skratt. För att komma ihåg hur personen upplevdes i intervjusituationen antecknade vi respondentens kroppsspråk. Enligt Dovermark (2007, s. 148) är det väsentligt för studiens reliabilitet att använda ett sådant tillvägagångssätt. Det underlättar urskiljning av olika mönster och kategorier som framkom i intervjuerna.

En helhetsanalys användes då vi först sammanfattade de enskilda intervjuerna, grupperade dem för att sedan sammanställa dem i olika kategorier. Grupperingarna framkom ur de mönster som urskildes och återkommande begrepp skapade rubriker för grupperingarna, exempelvis ett tabubelagt område, didaktiska problem och verktyg för integritetsarbete. Materialet studerades utifrån ett helhetsperspektiv då vi jämförde och upptäckte likheter och skillnader mellan respondenternas svar. Därefter avgränsades datan till fyra huvudkategorier. Kategorierna utformades för att besvara studiens syfte och frågeställningar. Malmqvist (2007, ss. 124-128) beskriver att helhetsanalys som metod används för att konkretisera det insamlade materialet. Metoden bidrar till att datan blir väl bearbetad då den betraktas både i detalj och i helhet. Forskaren får en övergripande förståelse för materialet och resultatet blir mer trovärdigt. Under analysen var vi medvetna om att tillämpa ett kritiskt förhållningssätt till materialet. Anledningen till det är att Bolander och Fejes (2015, ss. 111-112) berättar att det finns en risk att intervjuaren har svårt att förhålla sig objektiv. Egna värderingar och tolkningar av materialet ska undvikas då det påverkar studiens reliabilitet.

RESULTAT

Totalt har tio förskollärare deltagit i studien. Insamlad data har analyserats och nedan presenteras de sex kategorier som utkristalliserades. I slutet på kapitlet redovisas en sammanfattande resultatbild.

Ett tabubelagt område

Gemensamt för de förskollärare som deltog i studien är att de beskriver barns sexuella integritet som ett tabuämne på förskolan.

(Skratt). Ja det var ju ett konstigt ämne att undersöka. Det är väl ingen annan som vill ta i det, så jag får väl göra det då.

(Lisa)

Majoriteten av förskollärarna inleder intervjuerna med att säga att ämnet upplevs jobbigt och känsligt att samtala om. Det återkommer regelbundet under intervjuerna då många anser att ämnet är privat och laddat.

Ja men det är ett intressant ämne liksom, för det är ju, man pratar ju inte om det direkt. Så, det är ju lite känsligt tror jag. Ja men sexualitet är väl... mm. Privat liksom.

(Kristian)

Flertalet av förskollärarna menar att de inte samtalar om barns sexuella integritet på förskolan, varken med barn, vårdnadshavare eller kollegor. Majoriteten förklarar att tabun kommer från historien och att samhället i stort har en norm som säger att sexualitet inte är något som ska visas utåt och speciellt inte i samband med barn. Tabun förknippar förskollärarna med övergrepp och pedofili mot barn. De beskriver därför att det är lättare att undvika ämnet i förskolan för att inte skapa misstanke. Om de diskuterar ämnet så är det endast vid tillfällen då ämnet lyfts i media säger de.

Det har blivit så på tapeten det här med pedofili och det har blivit så. Så därför blir det väl tabubelagt, för att alla är lite rädda också. För att... det kan bli... det kan bli fel.

(Britta)

Förskollärarna berättar att barn har ett utforskande beteenden och att det är en naturlig del av deras utveckling. Däremot anser de att det är något som förskollärare behöver kontrollera och avbryta om det sker på förskolan. Det är inte accepterat att barn utforskar sig själva och andra. Det är även något som de märker att barn själva är medvetna om.

Men sedan förstår man ju att det är något naturligt men att man försöker väl ändå sätta stopp för det. De kan ju bli lite skamsna för de förstår ju själva att det här hör nog inte hit eller så. Det vet de nog att det är lite, att det är fel eller så.

(Lisa)

Majoriteten av förskollärarna säger att de inte ser någon skillnad mellan flickornas och pojkarnas sexuella beteende. Inget beteende är mer accepterat än det andra. Dock ger de många exempel utifrån pojkarnas beteende och sparsamt om flickornas. Förskollärarna uttrycker också att pojkarnas sexuella beteende historiskt sett har varit mer accepterat än flickornas. En av förskollärarna poängterar att ordet snippa började användas först för ungefär 13 år sedan och anser därför att samhället är mer accepterande gentemot pojkarnas beteende än flickornas.

Men just rent allmänt i samhället så känns det som att det är mer accepterat om killar gör det än om tjejer gör det. Det blir mer... för tjejer ska vara så fina. Det ska vara fina flickan och så gör man inte som fin tjej. Medan killars är mer... ja accepterat kanske. Sen tycker jag det är helt fel för det ska ju vara samma.

(Saga)

Barns sexualitet – en naturlig nyfikenhet

Majoriteten av förskollärarna nämner att barns sexualitet handlar om barns nyfikenhet och utforskande av den egna och andras kroppar. Förskollärarna betraktar sexualiteten som en naturlig del i barns utveckling och de beskriver att barn med jämna mellanrum ger uttryck för den på förskolan. De förklarar också att barn gärna upprepar beteendet när det väl uppkommit. Barns nyfikenhet uttrycks genom att de ställer frågor, leker doktorslekar, onanerar samt undersöker sig själva och andra i samband med toalettsituationer.

Men det är klart att alla barn har det. Och de utforskar ju och det ska de få göra. Och att det inte bara är fel liksom, att det är okej, att det är en del av dig och så.

(Kristian)

Alla förskollärare har på något sätt upplevt att barn utför sexuella beteenden. Oftast utforskar barn sig själva när de är ifred på toaletten eller väljer utrymmen där ingen ser dem. De berättar att barn reagerar med skam och skuld i samband med att de blir påkomna av vuxna i sådana situationer. Flertalet av förskollärarna anser att barns reaktioner beror på hur den vuxna agerar i situationen. Om den vuxne är chockad eller osäker upplever de att barn också blir det.

Alltså barn förstår ju egentligen inte, de hade ju egentligen inte gjort någonting så. Utan de hade bara tittat eller vad man säger, eller bara. De förstår ju egentligen inte att det är något fel, vi vuxna lägger ju andra värderingar i det. De värderingarna har ju inte barnen, de tycker ju bara det är spännande att titta på någon annan.

(Kajsa)

Didaktiska problem med barns sexuella integritet

Majoriteten av förskollärarna berättar att de är osäkra i sitt bemötande till barn i samband med att de utforskar den egna och andras kroppar. De säger att de bemöter barn utefter egna värderingar, känslor, erfarenheter och attityder till ämnet. De uttrycker även att det är mer accepterat om ett enskilt barn utforskar sig själv än om det sker mellan två barn.

Man har ju hela tiden sig och sin ryggsäck som arbetsredskap. Exempelvis, är jag inte van att prata om de här sakerna så märks ju det i mitt förhållande till barnen också. Så det är klart att det påverkar jättemycket.

(Felicia)

Flertalet av förskollärarna hävdar att de inte samtalar om och hur de ska förhålla sig till barns sexuella integritet i arbetslaget. De gånger de samtalar om ämnet är när barn har haft en utforskande lek. De upplever att de skulle vilja samtala mer om det för att skapa gemensamma attityder och känna en trygghet i bemötandet till barn. Förskollärarna nämner att de ofta slätar över barns sexuella beteende och för därför inga djupare diskussioner kring ämnet. Däremot upplever de flesta en trygghet i samtal med vårdnadshavarna när det gäller barns sexuella beteende. Några uttrycker att de skulle vilja bli bättre på att bekräfta barns nyfikenhet. En påpekar däremot att de för dagliga samtal om arbetet med barns integritet både mellan kollegor och tillsammans med barn.

Det är inget vi brukar diskutera i arbetslaget ska jag inte säga. Jo alltså, när det är situationer som händer så självklart att vi brukar diskutera situationen eller vad som har hänt men det är inget som vi kontinuerligt brukar ta upp och diskutera kring. Det gör vi inte.

(Greta)

Den manliga förskolläraren uttrycker att han är medveten om sitt bemötande till barn på grund av att han inte vill bli anklagad för något. Han säger att män måste tänka en extra gång med tanke på pedofili.

Man får tänka extra på vad man gör, så det inte uppfattas fel. Det värsta som skulle kunna hända är att man blir anklagad för någonting och då är jag körd sen liksom. Så, jag vill verkligen jobba med det här. Så man får tänka sig för ibland hur mycket man vågar köra på.

(Kristian)

Det framkommer under intervjuerna att förskollärarna saknar kompetenser om barns sexuella integritet. Endast en av förskollärarna var sedan tidigare medveten om statistiken att 21% av alla barn blir utsatta för sexuella övergrepp. De övriga förskollärarna reagerar med att bli tysta, ifrågasätter siffran medan andra blir upprörda. Däremot var de eniga om att förskolan har ett ansvar att lära barn integritet med tanke på statistiken.

Oj! Nej men, jag blir bara så jävla upprörd. Haha, förlåt nu svär jag. Men det är hemskt, jag tycker det är så jävla äckligt. Jag blir faktiskt upprörd och jag tycker det är fruktansvärt att någon ska behöva utsättas för sånt. Ja, när vi ser den statistiken. Att det är så väldigt mycket tråkiga saker så känner man ju verkligen att det måste tas större tag i. För man vill ju absolut inte ha en sådan värld att växa upp i liksom.

(Kristian)

Att lära barn integritet

Gemensamt för förskollärarna är att integritet handlar om barns rättigheter. Att de har rätt att bestämma över sin egen vilja och kropp. Att ingen får kränka dem, att de vet sina gränser och ska kunna säga nej och stopp när något inte känns bra. De säger också att varken vuxna eller barn får inkräkta på deras privata område.

Det är att man ska få... ha... känna att ingen ska få komma närmre än vad man själv vill. Även om man är liten så ska det kännas bekvämt när någon närmar sig en, på alla sätt. Både verbalt och kroppsligt.

(Britta)

Gemensamt berättar förskollärarna att det är både deras och vårdnadshavares ansvar att lära barn integritet. Däremot samtalar och arbetar endast två förskolor med det. Då får barn lära sig att identifiera sina och andras känslor samt utveckla en kroppskänedom. De förklarar att syftet med deras arbete är att lära barn gränssättning och förståelse för vad som är deras privata kroppsdelar. En av förskollärarna samtalar även med barn om bra och dåliga hemligheter för att barn ska lära sig att berätta när något upplevs jobbigt. Klara berättar att arbetslaget försöker lära barn att de har rätt att säga nej till närhet även om det är till en nära anhörig. Att de själva får bestämma om de exempelvis vill ha en kram eller inte.

Om att vad är en bra hemlis, jo det är om någon fyller år och man har köpt en present och vi ska överraska, det är en bra hemlighet. Men vad är en dålig hemlighet, att man pratar om det då. Att dåliga hemligheter ska man berätta, att man försöker ge dem verktyg till det. Det känner jag är väldigt viktigt att vi arbetar med

här. Eller också det här med att: Nu får du ge morfar en kram innan han går hem för annars blir han ledsen. Att man hela tiden känner att det är okej att säga att jag inte känner för det just nu.

(Klara)

Att ge utrymme för integritet

Förskollärarna säger att barns integritet hör ihop med toalettsituationer. Att barn ska få möjlighet att gå på toaletten ifred, att ingen annan får dra i dörren samt att de får bestämma vilken pedagog som ska hjälpa dem. Samt vid blöjbyten, att de vuxna respekterar att det kan vara en utsatt situation som är jobbig för många barn. De säger därför att de måste vara lyhörda gentemot barns signaler.

Jag tänker att integritet kan typ vara vid toaletten. Jag tycker att det är viktigt att om något barn ber om en speciell pedagog eller att de vill ha stängd eller öppen dörr, att man tar hänsyn till det.

(Saga)

Vissa av förskollärarna uttrycker att de inte är medvetna om att de bör arbeta med barns integritet, att det inte är så märkvärdigt. Några nämner också att deras rutinsituationer inte ger utrymme för barns integritet och att det är svårt att ändra på rutinerna för att tillmötesgå barn, speciellt vid toalettsituationer.

Jag tror inte att något barn har ont av det i den åldern, det känns inte som de tycker det är jobbigt. Sen kan det vara en del föräldrar som säger att deras barn bara bajsar hemma för de vill inte göra det här på förskolan. Man kan ju ta till sig det men det är väldigt svårt att göra något åt det. Som det ser ut, det är många barn i barngruppen och inte så mycket pedagoger så man kan inte gå undan med ett eller två barn mitt på dagen. Det är så mycket rutinsituationer som man måste följa under dagen för att det ska funka.

(Frida)

De flesta förskollärarna ifrågasätter relevansen av att arbeta med integritet i förskolan. Om det är ett ämne som ska få ta mer plats än något annat eller om det ska vara likvärdigt. Minoriteten tycker att ämnet borde vara lika viktigt som något annat i förskolan.

Man måste ändå ta i det. Jag kanske inte, eller nu tycker jag inte matematik är tråkigt men bara för att ta ett exempel. Jag kan ju inte bara strunta i det bara för att jag tycker att det är tråkigt. Nu menar ju inte jag att jag tycker att det här är roligt, men jag tycker ju att det är viktigt och jag kan ju inte strunta i en annan del av läroplanen bara för att jag inte tycker att det är så himla lajban. Så alla har ju skyldighet att göra det.

(Klara)

Verktyg för integritetsarbete

Förskollärarna berättar att fler förskolor hade behövt ta del av statistiken om sexuella övergrepp mot barn för att bli medvetna om betydelsen av att kontinuerligt arbeta med barns integritet. Flertalet uttrycker att de vill ha mer kunskap om barns sexuella utveckling och hur de kan lära barn integritet. De upplever att det finns en stor osäkerhet kring hur vuxna ska bemöta barns sexuella utforskande och kunskapsbristen bidrar till att de egna värderingarna styr bemötandet och påverkar barn negativt. Förskollärarna tror att ökad kompetens kan bidra till en större förståelse för varför ämnet ska lyftas i förskolan samt ge dem verktyg att arbeta med det.

Jag tror också att många behöver... alla läser inte den statistiken. De behöver få veta den här statistiken. Jag tror man hade behövt mer utbildning i det. Så... även vi som är verksamma. För det hade varit lätt att fastna i någonting. Man kanske inte läser någonting utanför, så jobbar man här i 40 år så har man liksom fortfarande samma tankar som när man var färdig, ny liksom.

(Saga)

Det framkommer att fåtalet av förskollärarna upplever att de har kunskaper om barns integritet och hur de kan arbeta med det på förskolan. De hade på eget initiativ fått ta del av föreläsningar och hade själva läst på om ämnet. Eftersom de inte får några direktiv från förskolechef eller kommun om hur de ska arbeta med integritet. Förskollärarna beskriver att det är deras ansvar att förmedla till förskolechefen att de vill ha mer kunskap. Vissa anser dock att förskolechefen eller kommunen borde gå ut med statistiken och i samband med det informera om hur de kan arbeta med integritet. Gemensamt anser förskollärarna att de i dagsläget har ett personligt ansvar att ta reda på fakta eftersom de inte får den någon annanstans ifrån.

Bra om kommunen börjar föreläsa om det precis på samma sätt som man åker på en matte- eller språksatsning. Det hade varit alldeles strålande om man hade haft eller satsat mer på det. Vem kan lära sig matte om man mår såhär dåligt som 21% faktiskt gör, allt hänger ju faktiskt ihop. Kan inte lära sig något om man inte mår bra. Handlar om att vi måste fråga efter det.

(Klara)

Klara uttrycker även att det är betydelsefullt att förskollärare har kunskaper om ämnet för att sedan kunna förmedla dem till barn.

Barnkonventionen talas om på barnrådet, att det finns faktiskt lagar som talar om att det här är dina rättigheter. Inte bara något som en fröken har sagt en gång och det tycker jag också är viktigt att de ska veta att det finns en lag som säger detta viktiga.

(Klara)

Sammanfattande resultatbild

Ur resultatet framgår att barns sexuella integritet är ett känsligt ämne som förskollärarna undviker att diskutera och arbeta med i förskolan. Det framgår då förskollärarna i vissa sammanhang ger motsägelsefulla svar som gör det svårt att tolka och kategorisera dem. Exempelvis förklaras att barns sexualitet är naturligt men ändå något som inte ska uppmärksammas och uppmuntras på förskolan. I resultatet synliggörs två olika attityder till barns sexualitet. Den mest framträdande attityden är att barns sexualitet förknippas med tabukänsla, skam och skuld. Den andra attityden är att sexualitet är en naturlig del av varje barn. Utifrån de olika attityderna skapas didaktiska problem vid bemötandet barns sexuella integritet. Förskollärarna har upplevt situationer då barn uttryckt sig sexuellt genom lekar och undersökande av den egna kroppen men de uttrycker att det är svårt att veta hur de ska bemöta det.

Angående barns integritet så anser vissa förskollärare att barn delvis ska ges möjlighet att utveckla en kroppskänedom och förståelse för de egna rättigheterna gällande integritet. Medan andra kopplar integritet till att barn ska få vara ifred på toaletten samt att det finns en svårighet att tillmötesgå barns integritet på grund av förskolans rutinsituationer. Förskollärarna är omedvetna om statistiken gällande antalet barn som blir utsatta för sexuella övergrepp. De berättar att de saknar kunskaper om barns sexuella integritet och betydelsen av att arbeta med det. Däremot vill alla arbeta mer medvetet med det med tanke på statistiken. De

anser att de har ett eget ansvar att hålla sig uppdaterade om aktuell forskning men hade önskat att de fick information via förskolechef eller kommun.

DISKUSSION

I det här kapitlet diskuteras först studiens syfte, frågeställningar och resultat med förståelse i bakgrund och vetenskapliga teorier. Därefter argumenteras valet av intervju som metod och didaktiska konsekvenser redogörs utifrån resultatet. Slutligen redovisas förslag till framtida forskning inom området.

Resultatdiskussion

I vår studie framkommer att förskollärare har olika attityder och är osäkra till hur de ska bemöta och arbeta med barns sexuella integritet i förskolan. Det finns en medvetenhet om att barn har en sexualitet som de utforskar enskilt och tillsammans med andra barn. Förskollärarna förklarar däremot att de är osäkra i sitt bemötande när barn ger uttryck för sitt utforskande. De menar dock att utforskandet grundar sig i en nyfikenhet som är en naturlig del i barns utveckling. Det här kan relateras till Freuds teori (1983, s. 9) om att sexualiteten är ett medfött behov som drivs av lust. Sexualiteten utvecklas i takt med barns utveckling och mognad. När barn upplevt en tillfredsställelse ökar lusten att upprepa beteendet. Det här synliggörs i studien då flertalet förskollärare berättar att barn som en gång visat ett sexuellt beteende gärna upprepar det. Även Simon och Gagnon (2005, ss. 3-6) bekräftar att barn har ett utforskande som utvecklas stegvis under uppväxten och ska betraktas som en naturlig del av dem. Därför är det betydelsefullt om förskollärare är medvetna om barns sexuella utveckling samt hur den uttrycks och utvecklas. I studien framgår att majoriteten av förskollärarna saknar kunskaper inom ämnesområdet och upplever att kunskapsbrist begränsar dem. Resultatet visar att förskollärare är osäkra i sitt bemötande gentemot barn. Osäkerheten grundar sig i en rädsla för att bemöta barn på ett felaktigt sätt samt att barns sexualitet förknippas med sexuella övergrepp. En intressant aspekt som framkom var den manliga förskollärarens tankar över sitt eget bemötande av barn. Han upplever att han påverkas av samhällets förutfattade meningar gentemot män i verksamheter för barn. Han uttrycker att han som man är extra medveten över sitt agerande för att undvika misstankar och anklagelser.

I resultatet uttrycker förskollärarna att de har svårt att veta vart gränsen ska gå i barns sexuella utforskande. Vårt resultat visar att barns sexuella beteende oftast avbryts, tystas ned och är ett tabubelagt område. Enligt RFSU (2015) kan en anledning till tabun bero på att vuxna förknippar barns sexualitet med samlag och att samhällets syn på sexualitet är att det ska vara privat. Ett resultat av det kan vara att barns nyfikenhet missuppfattas och vuxna blir osäkra i bemötandet av det. I studien framgår att förskollärare bemöter barns sexuella utforskande med undvikanden, tillrättavisanden eller skojar bort beteendet. Förskollärarna beskriver att följderna av det är skamsna och generade barn. Freud (1983, ss. 53-54) hävdar att barn som blir skambelagda i sitt sexuella utforskande kan utveckla en beröringsångest. Barn som tvingas avstå en lustfylld känsla kan känna en osäkerhet och förknippar handlingen med något förbjudet som bidrar till att beteendet förknippas med skam istället för lust.

Att förskollärare bemöter barn på det här sättet kan också kopplas till Gagnon och Simons socialkonstruktivistiska teorin (2005, ss. 3-6) om att sociala samspel kan påverka den enskildes sexualitet, då normer talar om vilka förväntningar och beteenden som är acceptabla och inte. I resultatet framkommer att förskollärarna anser att det finns en norm på förskolan som barn behöver förhålla sig till gällande sexuella uttryck. Barn lär sig tidigt på förskolan vad som är ett tillåtet beteende och inte. Däremot berättar förskollärarna att barn sällan får en förklaring till varför ett visst beteende är mer tillåtet än ett annat. Ett mönster som kan

urskiljas ur resultatet är att förskollärare ofta agerar utifrån sina egna värderingar i bemötande av barns sexuella uttryck. Larsson (1994, ss. 13-14) påpekar att när vuxna bemöter barn utifrån egna värderingar och attityder överför de omedvetet samma känslor till barn. Det medför att barn sällan får stöd och verktyg för att bearbeta sina emotionella känslor kring sin sexualitet.

Enligt Bowlby (2010, ss. 145-152) är alla barn beroende av att känna en trygghet till vuxna i deras närhet. Det innebär att förskollärare har en betydande roll för att barn skapar och känner en trygg anknytning. De nära relationer som barn skapar och upplever i tidiga åldrar formar deras relationer i vuxen ålder. Ett barn som har en trygg anknytning och får sina känslor bekräftade kan också förmedla sina starka känslor till omgivningen. Om förskollärare bemöter barn med skam utan att förklara sin reaktion kan barn utveckla en ambivalens till beteendet och känslan kopplat till det. Det här förtydligar vikten av att förskollärare behöver bli medvetna om att deras bemötande kan ha en negativ påverkan på barn.

Resultatet visar att det finns en önskan från förskollärarna att bemöta barn på ett mer respektfullt sätt men att de saknar verktyg och kunskaper. De anser att om de hade fått mer redskap, information om statistik samt kunskaper om barns sexualitet hade de kunnat bemöta barns integritet på ett mer medvetet sätt. De menar också att mer kunskap hade bidragit till att ämnet hade prioriterats mer i förskolans verksamhet. Förskollärarna uttrycker att de inte samtalar om varken barns sexualitet eller integritet i arbetslaget. Däremot vill de samtala mer om det eftersom de tror ett gemensamma attityder kan bidra till ett likvärdigt arbete. Ur resultatet framkommer det att majoriteten av förskollärarna inte arbetar medvetet med att lära barn integritet. Det arbetet som vi kan urskilja är barns rätt till integritet i samband med toalettbesök och blöjbyten. Då innebär integritet att få möjlighet att gå på toaletten med stängd dörr och att byta blöja i avskildhet. Norlén (2013, ss. 8-9) påpekar att integritetsarbete kan förekomma vid blöjbyten men då är det viktigt göra barn delaktiga. Förskollärare kan berätta för barn vad de gör och varför samt tar vara på tillfället att lära dem om deras privata kroppsdelar. I vårt resultat framgår det inte att förskollärarna arbetar på det här sättet.

Norlén (2013, ss. 12-13) anser att integritetsarbete innebär mer än att bara låta barn vara ifred på toaletten. Det innebär också att barn behöver få lära sig om bra och dåliga hemligheter, att de vet om sin rätt att säga stopp och nej samt att vuxna för samtal om sexualitet tillsammans med dem. Det kan bidra till att barn tidigt utvecklar en kroppslig integritet som ökar förståelsen för att deras känslor är värda att lyssnas på. Det framgår i studien att två av förskollärarna arbetar med att lära barn integritet på sina avdelningar. Arbetet grundar sig i att de fått kunskaper om ämnet från föreläsningar och litteratur. Det visar på att kunskapsbrist kan vara en orsak till att förskollärarna inte är medvetna om och inte arbetar med integritet eftersom de inte vet hur de ska gå tillväga.

I studien framgår att förskollärarna är medvetna om att sexuella övergrepp mot barn förekommer men har svårt att koppla det till arbetet i förskolan. Det saknas insikt i hur stor problematiken med sexuella övergrepp mot barn är och det kan vara en faktor till varför ämnet inte prioriteras i förskolan. Förskollärarna uttrycker att om fler hade fått ta del av statistiken hade också förståelsen för arbetet med integritet ökat. Enligt förskolans läroplan (Lpfö 98 rev. 2016, s. 16) har förskolechefen ansvar för att personalen kontinuerligt tar del av den kompetensutveckling som krävs för att kunna arbeta professionellt. Därför hade det varit till fördel för förskollärarnas kompetens om förskolechefen var medveten om statistiken. Då hade ämnet kunnat lyftas och diskuteras i arbetslagen, vilket inte förekommer enligt studiens resultat.

Sammanfattningsvis kan studiens utsagor betraktas utifrån olika perspektiv på barns sexualitet. Att det är ett medfött behov hos barn men också att det är något som påverkas och konstrueras utifrån samhällets normer. Grundläggande för att barn ska utveckla en trygghet både till sin identitet och sexualitet beror på hur trygg anknytning de får i tidig ålder. Därför är förskolläraernas bemötande till barns sexuella integritet betydelsefull då det påverkar barns syn och känslor till sin sexualitet. Trots att förskollärarna är medvetna om att sexuella övergrepp mot barn förekommer arbetar de inte med att lära barn integritet. Enligt *Barnkonventionen* (2009, § 34) är det ytterst viktigt att sådant arbete förekommer då vuxna enligt lag ska skydda barn mot alla former av sexuella övergrepp.

Metoddiskussion

Vi anser att användandet av kvalitativ metod var ett bra tillvägagångssätt för att undersöka och besvara studiens syfte. Att använda intervjuer som verktyg bidrog till att vi fick ta del av förskolläraernas fördjupade tankar kring ämnet. Det gav oss möjlighet att ställa följdfrågor och därför ta vara på respondenternas tankar och resonemang. Det bidrog till ett mer lättsamt samtal vilket vi ansåg var till fördel då ämnet redan upplevdes känsligt för respondenterna. Att ämnet var känsligt framkom redan när vi tog kontakt med förskolorna för att informera om studiens syfte. Många blev oroliga och uttryckte att det var ett känsligt ämne och ett annorlunda val av studie. Några blev nervösa och skrattade bort ämnet medan vissa ville att vi endast skulle intervjua några som var väl insatta i ämnet. Däremot behöver inte mångas osäkerhet bero på ämnets känslighet utan att det var en utsatt situation då vi var två som intervjuade och respondenten var ensam. Respondenterna hade möjligtvis upplevt situationen bekvämare om det endast hade varit en intervjuare eller fler respondenter. Anledningen till att vi var två intervjuare var för att stärka studiens tillförlitlighet. Vi anser att vårt deltagande blev mer objektivt vilket underlättade analysen. Vi genomförde enskilda intervjuer för att undvika gruppåverkan, däremot kan fördelen med gruppintervjuer vara att det skapas en diskussion och att respondenterna kan känna en större trygghet då åsikterna inte blir lika personliga och utlämnande.

För att göra intervjusituationen mer neutral och bekväm för respondenterna var vi medvetna om hur vi placerade oss samt försökte närma oss ett samtal snarare än en utfrågning. Nackdelen med att några intervjuer liknade ett samtal blev att vi omedvetet ställde ledande frågor vilket framgick i våra transkriberingar. Nackdelen med att ställa ledande frågor kan vara att vi formar respondenternas svar. Kvale (2014, s. 214) säger dock att ledande frågor inte behöver påverka studiens reliabilitet och validitet. Används de i viss mån kan de istället undersöka pålitligheten i respondenternas svar samt göra det enklare att tolka svaren. Vi uppmärksammade att respondenterna gav mer utförliga svar när vi delade med oss av våra tankar kring ämnet. Risker med ett sådant tillvägagångssätt är att vi inte får ärliga svar från respondenten utan att de svarar vad de tror att vi vill höra.

Kihlström (2007, s. 48) säger att ytterligare en kritisk aspekt vid semistrukturerade intervjuer är risken att dra förhastade slutsatser. Vi var medvetna om våra förutfattade meningar om ämnet och försökte hålla en distans till dem under intervjun och i sammanställningen av resultatet. Många respondenter påpekade att de hade velat tilldelas frågorna innan intervjun för att känna sig förberedda. Det var något som vi valde att bortse ifrån då det hade kunnat ge onaturliga och inövade svar. Fördelen med att inte ge ut frågorna i förväg var att vi fick mer ärliga och trovärdiga svar som visade respondenternas bild av hur det ser ut i verksamheten. Det var något som även respondenterna instämde i då vi diskuterade det med dem.

Intervjuer är tidskrävande vilket medförde att vi fick avgränsa antalet respondenter. Hade vi utfört en fördjupad studie hade vi valt att genomföra fler intervjuer och sedan följa upp med en enkätundersökning. Då hade vi fått ett bredare perspektiv på hur förskolor i allmänhet arbetar med barns sexuella integritet. I den här studien kan vi endast dra slutsatser utifrån enskilda förskolor. Nackdelen blir att studien endast kan kopplas till de valda förskolorna och inte till exempelvis hur alla förskolor i kommunen hanterar ämnet. Om studien varit mer omfattande hade vi fått ett bredare forskningsresultat som kunnat bidra till en ökad förståelse och en större insikt om hur arbetet med barns sexuella integritet hanteras i förskolans verksamhet.

Didaktiska konsekvenser

Vi har i studien uppmärksammat att förskollärarna är medvetna om att barn har en integritet och en sexualitet. Däremot finns det inget gemensamt bemötande gentemot hur barns integritet ska värnas om eller hur barns sexualitet ska bemötas. Det beror på att det finns en ovilja att samtala om ämnet tillsammans med barn, kollegor och vårdnadshavare. Aigner och Centerwall (1983, ss.11-12) hävdar att oviljan grundar sig i egna erfarenheter, värderingar och attityder, normer i samhället samt associationer till sexuella övergrepp mot barn. Det finns en medvetenhet om att barn har en sexualitet och utforskar den men det är inte ett område som förskollärarna diskuterar. Med tanke på intervjustudiens resultat vågar vi anta att det är ett problem som finns på många förskolor. Utifrån studiens resultat anser vi att ämnet bör diskuteras i arbetslagen för att skapa gemensamma attityder gentemot barn. Förskollärarna behöver betrakta barns sexuella integritet som vilket annat ämne som helst i förskolans verksamhet. Förskollärarna är medvetna om att sexuella övergrepp mot barn förekommer men har inte insikt i hur omfattande problemet är. Följden av det och bemötandet av barns sexualitet blir att barn skapar en tabukänsla till den egna sexualiteten och är omedvetna om vilka deras rättigheter är gällande integritet. Trots att förskollärarna upplever barns sexualitet och arbetet med integritet som mindre prioriterat, svårt och känsligt så har de skyldighet enligt förskolans läroplan (Lpfö 98 rev. 2016, ss. 8-9) att hjälpa barn att utveckla en förståelse för sin integritet och egenvärde.

Norlén (2013, ss. 8-9) påpekar att barn tidigt behöver få lära sig vilka som är deras privata kroppsdelar. De behöver också lära sig att identifiera sina känslor och att säga stopp när något känns fel. Med tanke på att 21% av alla barn blir utsatta för sexuella övergrepp är det relevant att en verksamhet där barn vistas är medvetna om problematiken och arbetar förebyggande. Det kan leda till att barn berättar om de varit med om något och kan förstå att allt som vuxna gör inte är rätt.

I studien framgår det att förskollärarna saknar kunskaper om hur de ska arbeta och förhålla sig till barns sexuella integritet. Däremot finns det en vilja att veta mer och skapa verktyg för hur de ska gå tillväga. Vi anser att det är såväl förskollärares som förskolechefers ansvar att ta del av statistik och aktuell forskning inom området eftersom majoriteten av förskollärarna reagerade med förvåning över statistiken. Vi tror att om fler blir medvetna om problematiken kan också ett förebyggande arbete påbörjas. Ett verktyg och hjälp till att börja arbeta med barns sexuella integritet kan vara att ta del av handböcker från RFSU och Rädda Barnen. Där framgår såväl statistik som redskap till hur vuxna kan bemöta och lära barn integritet. Handböckerna ger en djupare förståelse till varför arbetet med integritet är viktigt i förskolan.

Eftersom majoriteten av förskollärarna ifrågasatte studiens syfte och reagerade med förvåning över ämnesvalet tyder det på att barns sexuella integritet är ett ämne som undviks av många. Därför anser vi att vår studie kan bidra till att fler får en förståelse för ämnet och ökade

kunskaper om varför förskolor behöver arbeta aktivt med frågorna. Vår förhoppning är att studien ger förskollärare en tankeställare och att de vågar ta in ämnet och implementera det i förskolans verksamhet. För att återgå till där vi började säger Eksvärd (2016, s. 134) ”Jag tror att just integritet hade räddat mig från pappas händer”.

Förslag till fortsatt forskning

Vi har en förhoppning om att barns sexuella integritet ska bli ett prioriterat ämne inom förskolans verksamhet med basis av vår studie som visar på stora brister. Vi upplever att det saknas tillräckligt med forskning inom området för att kunskap ska kunna spridas och därmed bli en kontinuerlig och naturlig del i verksamheterna. Det framstår tydligt att tabun ligger i vägen för att ämnet ska belysas och prioriteras mer. Vi tror att synen på barns sexuella integritet behöver neutraliseras för att kunna belysas i förskolans verksamhet. Framtida forskning behöver därför fokusera på varför och hur tabun uppstår och hur tystnaden kring tabun kan brytas. Vår övertygelse är att om barns sexuella integritet lyfts fram i fler forskningsområden vågar även förskollärare och förskolechefer arbeta pedagogiskt med ämnet.

REFERENSER

Aigner, Gertrude & Centerwall, Erik (1983). *Barnens kärleksliv: om kärlek, sexualitet och mötet med vuxenvärlden: en bok för föräldrar och personal inom barnomsorgen*. Stockholm: Prisma i samarbete med Riksförbundet för sexuell upplysning (RFSU)

Back, Christina & Berterö, Carina (2015). Interpretativ fenomenologisk analys. I Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.). *Handbok i kvalitativ analys*. 2., utök. uppl. Stockholm: Liber ss. 148-161.

Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter. (2009). Stockholm: UNICEF Sverige

Bolander, Eva & Fejes, Andreas (2015). Diskursanalys. I Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.). *Handbok i kvalitativ analys*. 2., utök. uppl. Stockholm: Liber ss. 90–114.

Bowlby, John (2010). *En trygg bas: kliniska tillämpningar av anknytningsteorin*. 2. utg. Stockholm: Natur & kultur

Bryman, Alan. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Johanneshov: TPB

Davidsson, Birgitta (2007). Intervju som redskap. I Dimenäs, Jörgen (red). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 47-69.

Davies, Sally Lloyd, Glaser, Danya & Kossoff, Ruth (2000). "Children's Sexual Play and Behavior in Pre-School Settings: Staff's Perceptions, Reports, and Responses". *Child Abuse & Neglect: The International Journal*. ss. 1329-1343. DOI: 10.1016/S0145-2134(00)00184-8
Tillgänglig:

http://ac.els-cdn.com/S0145213400001848/1-s2.0-S0145213400001848-main.pdf?_tid=7cb77b64-bb89-11e6-8d5d-00000aab0f26&acdnat=1481011165_6edb5b7feade26878ee8ee27df247be4 [2016-11-15]

Dovemark, Marianne (2007). Etnografi som forskningsansats. I Dimenäs, Jörgen (red). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 134-156.

Eksvärd, Elaine (2016). *Medan han lever: ett utsatt barn träder fram ur mörkertalet*. Stockholm: Forum

FN:s Världshälsoorganisation (2016). Tillgänglig:
http://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/sh_definitions/en/ [2016-11-08]

Foucault, Michel (1980). *Sexualitetens historia. 1, Viljan att veta*. Stockholm: Gidlund

Freud, Sigmund (1995). *Totem och tabu: några överensstämmelser mellan vildars och neurotikers själsliv*. Göteborg: Daidalos

Freud, Sigmund (1983). *Sexualteori: tre studier i sexualteoretiska frågor*. [Ny utg.] Stockholm: Röda rummet

Gagnon, John H. & Simon, William (2005). *Sexual conduct: the social sources of human sexuality*. 2. ed. New Brunswick: AldineTransaction

Hermerén, Göran (red.) (2011). *God forskningssed* [Elektronisk resurs]. Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig: <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed> [2016-12-02]

Johansson, Eva (2005). Children's Integrity- A marginalised right. *International Journal of Early Childhood*. Tillgänglig: <http://search.proquest.com/eric/docview/194798883/abstract/D67B0546259E4B3BPQ/1?accountid=9670> [2016-12-08]

Kihlström, Sonja (2007). Intervju som redskap. I Dimenäs, Jörgen (red). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 47-69.

Kihlström, Sonja (2007). Uppsatsen-examensarbetet. I Dimenäs, Jörgen (red). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 226-246.

Kosztovics, Anna (2014). *Förhållningssätt till barns sexualitet*. Malmö: RFSU Tillgänglig: <http://malmo.se/download/18.5bb0a05f145db1bc43d587a/1401104364613/Forhallningssatt+ti+ll+barns+sexualitet.pdf> [2016-11-17]

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Landberg, Åsa, Svedin, Carl Göran, Priebe, Gisela, Wadsby, Marie, Jonsson, Linda & Fredlund, Cecilia (red.) (2015). *Det gäller en av fem [Elektronisk resurs]: fakta om barn, sexuella övergrepp och sexuell exploatering i Sverige 2014*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna barnhuset. Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:liu:diva-125886> [2016-11-24]

Lantz, Annika (2014). *Intervjumethodik*. Johanneshov: MTM

Larsson, IngBeth (red.) (1994). *Är det normalt eller-?: om förskolebarns sexuella beteende, vuxnas attityder och nya forskningsresultat*. Stockholm: Allmänna barnhuset

Läroplan för förskolan Lpfö 98. [Ny, rev. utg.] (2016). Stockholm: Skolverket
Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>

Malmqvist, Johan (2007). Analys utifrån redskapen. I Dimenäs, Jörgen (red). *Lära till lärare: att utveckla läraryrket - vetenskapligt förhållningssätt och vetenskaplig metodik*. 1. uppl. Stockholm: Liber, ss. 122-132.

NE.se [Elektronisk resurs]. (2000). Malmö: Nationalencyklopedin
Tillgänglig: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/integritet>

Norlén, Anna (2013). *Stopp! Min kropp!: en handbok för vuxna i hur man pratar med barn om kroppen, gränser och sexuella övergrepp*. Stockholm: Rädda barnen
Tillgänglig: <https://www.raddabarnen.se/vad-vi-gor/barn-utsatta-for-sexuella-overgrepp/stopp-min-kropp/> [2016-11-02]

Normell, Margareta (2004). *Pedagogens inre rum: om betydelsen av känslomässig mognad*. Lund: Studentlitteratur

RFSU (2011). *Barns sexualitet – en vägledning kring barns beteenden*. Stockholm: RFSU
Tillgänglig: http://www.rfsu.se/Bildbank/Dokument/Method-Handledning/barnssexualitet_rfsu.pdf?epslanguage=sv [2016-11-02]

RFSU (2015). *Barns sexualitet- en vägledning kring barns beteenden*. Stockholm: RFSU
Tillgänglig: <http://www.rfsu.se/sv/Sexualundervisning/RFSU-material/Sidbank/Method-och-handledning/Barns-sexualitet-en-vagledning-kring-barns-beteenden/> [2016-11-02]

Sciaraffa, Mary & Randolph, Theresa (2011). "You Want Me to Talk to Children about What?" Responding to the Subject of Sexuality Development in Young Children. *Young Children*. Tillgänglig: <http://costello.pub.hb.se/login?url=http://search.proquest.com/docview/1011397287?accountid=9670> [2016-11-15]

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Svedin, Carl Göran (red.) (1999). *Sexuella övergrepp mot barn: expertrapport. Definitioner och förekomst*. Stockholm: Socialstyr.

Thornberg, Robert & Forslund Frykedal, Karin (2015). Grundad teori. I Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.). *Handbok i kvalitativ analys*. 2., utök. uppl. Stockholm: Liber ss. 44-70.

Tidefors, Inga (2010). Anknäytning och sexuell utveckling. I Lundberg, Per Olov. & Löfgren-Mårtenson, Lotta. (red.). *Sexologi*. Johanneshov: TPB, ss. 81–86.

Westlund, Ingrid (2015). Hermeneutik. I I Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.). *Handbok i kvalitativ analys*. 2., utök. uppl. Stockholm: Liber ss. 71-89.

BILAGOR

Bilaga 1

Hej!

Vi heter Amanda Dahl och Sofia Evertsson och studerar vår sista termin på förskolläraryrket vid Högskolan i Borås. Vi håller på att skriva examensarbete med syfte att undersöka hur barns sexuella integritet hanteras i förskolan. För att det ska bli möjligt önskar vi att få din medverkan i en intervju kring ämnet.

Vi uppskattar att intervjun tar mellan 30 till 60 minuter. Vi önskar att intervjun spelas in för att försäkra oss om att ingen viktig information får förloras. Det inspelade materialet kommer sedan transkriberas, analyseras och bli en del av vårt resultat.

I studien kommer vi att förhålla oss och utgå ifrån *Vetenskapsrådets forskningsetiska principer*. Vilket innebär att du som deltar har rätt till anonymitet där namn och annan information är fingerat. Det innefattar också att all insamlad data kommer att förstöras när studien avslutas. Viktigt att tänka på är att din medverkan är frivillig och att du när som helst under intervjun har rätt att avbryta.

Mer info kring de forskningsetiska principerna som vi tar hänsyn till finns att finna här nedan.
<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Vid frågor kontakta gärna oss:
Amanda Dahl - 0730-xxxxxx
Sofia Evertsson - 0730-xxxxxx

Tack på förhand!

Bilaga 2

Intervjufrågor

- Har du arbetat länge som förskollärare?
- Vilken åldersgrupp arbetar du med för tillfället?

- Vad tänker du på när jag säger barns integritet?
- Hur ger barn uttryck för sin integritet?
- Vems ansvar är det lära barn integritet?
- Vad tänker du på när jag säger barns sexualitet?
- Upplever du att barns integritet och sexualitet har något med varandra att göra?
- Har du som förskollärare kommit i kontakt med barns sexualitet?
- Historiskt sett har synen på barns sexualitet uppfattats på olika sätt och förändrats över tid. Hur upplever du att samhället och förskolan ser på det idag?
- Ser du någon skillnad på flickor och pojkars sexuella beteenden?

- Kan du berätta hur ni förhåller er till barns integritet i arbetslaget?
- Är det något ni lyfter och diskuterar?
- I vilka sammanhang?

- Ungefär 21 % av alla barn blir utsatta för sexuella övergrepp. Det motsvarar ungefär var 5:e barn. Det är en stor siffra, vad tänker du om du det?
- På vilket sätt kan ni på förskolan förebygga det här?
- Hur ser det pedagogiska arbetet ut kring barns sexualitet på er förskola?
- Hur tillåtande är du till barns utforskande av den egna kroppen och andras?
- Finns det någon plan för hur ni ska arbeta med barns integritet?
- Hur upplever du att det är att samtala med vårdnadshavare om barns sexualitet?

- Vilka kunskaper har du som förskollärare om barns sexuella utveckling?
- Vilka kunskaper har du om barns integritet?
- Anser du att dina kunskaper påverkar hur du bemöter barnen?
- Är det något du skulle vilja ha mer kunskap om?
- Är det något du vill tillägga?

(Vid manlig respondent - Hur upplever du ämnet som manlig förskollärare?)

HÖGSKOLAN I BORÅS

Besöksadress: Allégatan 1 · Postadress: 501 90 Borås · Tfn: 033-435 40 00 · E-post: registrator@hb.se · Webb: www.hb.se